

בענין בדיקת תפילין ומזוזות, ובענין 'בל תשחית'

תשובה: אף בישיבות צריך לבדוק את המזוזות [ואין זה כמזוזה של רבים, ויתבאר בס"ד בגליון-הבא], וחובה זו מוטלת על ההנהלה. ויש לעיין אם מוטלת אף על הבחורים.

מקור: מבואר בגמ' (מנחות מד) ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' רפו סכ"ב) שהשוכר בית בארץ ישראל מתחייב מיד במזוזה, וחייבו של שוכר הוא מדרבנן [כן הוא להלכה, כשיטת התוס' בתירוצם (מנחות שם, ע"ז כא) כמבואר בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' טו)].

הטעם שהשוכר חייב במזוזה הוא משום שנראה שהבית שלו. ובארץ ישראל מתחייב מיד משום ישוב ארץ ישראל [וז"ל רש"י (מנחות שם) "הלכך בקושי יצא ממנה מפני טורח מזוזה אחרת ואפי' יוצא ממנה ישכרנה אחר מהרה כשימצאנה מזומנת במזוזה ונמצאת א"י מיושבת"].

ולפי"ז יש מקום לדון שבפנימיות של ישיבה [בחול"ל, שהחייב הוא לאחר ל' יום, משום שנראה כשלו (ויל"ע בא"י שהחייב הוא מיד)], שכולם יודעים שהמקום שייך לישיבה, אזי אין נראה שהבית שלו, שהרי ידוע לכולם שהבחור לא קנה חדר בפנימיה של הישיבה כדי לגור שם בקביעות, ולכן אין הבחורים חייבים במזוזה.

וכסברא זו כתב בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שפ) לענין פטור ממזוזה לשהים בבית חולים, כיון שהדבר ידוע שחדרים אלו שייכים לבית חולים, ואין זה נראה שהחולה השהה קנה את חדר בית החולים, לכן אינו חייב במזוזה.

אולם בשו"ת חיים שאל (להחיד"א, ח"ב סי' כב) דן לפטור ממזוזה אנשים הבאים ממדינה אחרת ושהים במחנה קליטה, משום שהם נמצאים שם באופן עראי, ולכן אף ביותר מל' יום פטורים [ודימה זאת לסוכה ובית שבספינה (יו"ד סי' רפו סי"א) שפטורים משום שהוא עראי].

ומבואר שהחיד"א לא ס"ל את סברת האבני נזר, שכיון שהדבר ידוע שזה מחנה קליטה אין זה נראה שהם קנו שם חדר כדי לגור שם, וכן מבואר בשו"ת מהרש"ם (ח"ו סי' קטז).

ולדעת החיד"א היה נראה שיש מקום לחייב בחורים במזוזה בחדרם.

ואולם יש לדון שכיון שהנהלת הישיבה יכולה להעביר את הבחור מחדר לחדר, אינו נחשב כשוכר [אף אם ההורים משלמים שכר לימוד על שהייתם בחדרים] ואינו חייב במזוזה. ובמאירי (שבת קלא.) כתב וז"ל: "הואיל ובידו להפקירן ונמצא בטלית שאולה, ובדר פונדק שכל שלשים יום פטור מן הציצית ומן המזוזה".

ומבואר מדברי המאירי שהפקר פטור ממזוזה כי הגדרתו כפונדק שפטור. ולגבי פונדק הפקר האם חייב ל' יום, עיין היטב במאירי ובתוס' רי"ד (שם).

ואף שבמאירי במנחות מבואר שגדר פונדק הוא - מקום מגורים לזמן קצר [כגון בית הארחה, צימר וכדו'], במאירי בשבת מבואר שגדר פונדק הוא - מקום שאפשר לסלק את הדר ממנו.

ובנדון בחורי ישיבה, כיון שאפשר לסלק אותם מחדרם, נחשבים כפונדק שפטורים ממזוזה [ואף בשו"ת חיים שאל

כתבו המטה אפרים (סי' תקפא סי"י) והקיצור שו"ע (סי' קכח) - מנהג אנשי מעשה לבדוק את התפילין והמזוזות כל שנה בחודש אלול.

חיוב בדיקת תפילין

שאלה: האם יש חיוב לבדוק תפילין. אם כן - כל כמה זמן.

תשובה: אין חובה לבדוק תפילין בזמננו.

מקור: דעת רשב"ג בירושלמי (עירובין פ"ה"א) וכן נפסק בשו"ע (סי' לט ס"י) שתפילין שהוחזקו בכשרות [היינו, שבדקו אותם הגהת אדם והגהת מחשב לאחר כתיבתם] אינם צריכים בדיקה לעולם.

ואמנם כתב המג"א (שם סק"ד) והובא במשנ"ב (סקכ"ו) שנכון לבדוקם מפני שמתקלקלים ע"י הזיעה.

אך נראה שאינם דיברו על תפילין של זמננו, שהם חזקים ועשויים מעור בהמה גסה, ולפיכך לא מצוי שיכנס זיעה, ואין ענין לבדוקם. ואדרבה, מצוי מאוד שע"י הוצאת הפרשיות והחזרתם לצורך הבדיקה, הדין מתפרק והכתב נפסל.

ויש שבדקים פעם בשנים רבות [כגון לפני החתונה], מכיון שלעיתים נדירות כן מוצאים פסולים, אך מן הדין אין צורך בכך.

בדיקת מזוזות בבית

שאלה: האם בזמננו צריך לבדוק מזוזות. ואם כן, כל כמה זמן.

תשובה: צריך לבדוק פעם בשלש וחצי שנים.

מקור: נאמר בגמ' (יומא יא.) ונפסק בשו"ע (יו"ד סי' רצא ס"א) שמזוזה של יחיד צריך לבדוקה פעמיים בשבוע [-שבע שנים].

ומצינו כמה טעמים בראשונים מדוע המזוזה צריכה בדיקה:

רש"י (יומא שם) ביאר שהוא מחשש שמא נרקבה או נגנבה.

תוס' (מנחות מג.) ביארו שהוא מחשש שמא בלו או נתקלקלו.

והרמב"ם (פ"ה מהל' מזוזה ה"ט) כתב "שמא נקרעה ממנה אות אחת או נמחקה, מפני שהיא קבועה בכתלים מרקבת".

ובקול יעקב (לבעל הכף החיים, סי' רצא סק"ב) כתב עפ"י דברי רש"י "וכתב השולחן גבוה (אות א) משמע דדוקא משום הך חששא דנרקבה או נגנבה הוא דצריכה בדיקה, אבל לא משום שמא נטשטשו האותיות. א"כ עכשיו שנהגו ליתנה בתוך שפופרת של זכוכית או של קנה או כל דבר... כדי שלא תכלה מלחלוחית הכותל... א"כ אין צריך בדיקה, דאין לחוש שמא נרקבה, דשפופרת שומרה. ואי משום נגנבה הא קחזינן שהיא במקומה. ונראה דמשום הכי הקילו בבדיקתה, שאין בודקין אותה אפילו פעם אחת בשבוע עכ"ל".

אולם סתימת הפוסקים נראה שאף בכהאי גוונא צריך לבדוק, ובפרט ש'נרתיק של קנה' הוזכר בגמ' (ב"מ קב) ובשו"ע (יו"ד סי' רפט).

בדיקת מזוזה בישיבות

שאלה: האם אף בישיבות צריך לבדוק את המזוזות. ואם כן - האם חובה זו מוטלת על הבחורים או על הנהלת הישיבה.

(שם) הזכיר סברא זו לענין מחנה קליטה, וכן הזכיר בשו"ת מהרש"ם (שם).

אך יש לדון בזה, כיון שגם פונדק לאחר ל' יום חייב במזוזה (כמבואר במנחות שם ובשו"ע שם), א"כ אף אם פנימיית הישיבה נחשבת כפונדק, לאחר ל' יום חייבים. ושמה י"ל שבפונדק מדובר שא"א לסלקו, אך אם אפשר לסלקו דינו קל מפונדק, וכמו שבני ביתו של אדם אינם חייבים במזוזה, ואם בעל הדירה אינו שומר תורה ומצוות רח"ל ואינו קובע מזוזה, אין ילדיו חייבים לקבוע מזוזה אף שגרים שם בקביעות, ומטעם זה יש לפטור אף בחורים. ויבתאר בס"ד בגליון הבא.

אך מ"מ הנהלת הישיבה כן חייבת במזוזה, כשם שאדם חייב במזוזה בכל חדרי הבית, אף בחדרים שרק ילדיו משתמשים בהם והוא אינו משתמש בהם כלל.

וכן מבואר בערוך השולחן (סי' רפ"ט ס"ד) "ואפילו אינו משתמש בעצמו שם אלא ע"י משרתיו אינם יהודים, מ"מ דירתו היא וחייבת במזוזה" [ובנחלת צבי (סי' רצ"א ס"ב) כתב "ומ"ש וגם בני ביתו פטורים, נראה כוונתו דאילו היו חייבים ממילא היה הוא חייב במזוזה עבורם אף שאינו בביתו"].

וגם נחשב בית האוצר של הנהלת הישיבה, כיון שהריהוט שם הוא שלהם [וכה"ג כתב בשו"ת צור יעקב (סי' קצ"ד) לחייב מזוזה את הבעלים של בית הארחה מדין בית האוצר, כיון שהריהוט הוא שלו וזה נעשה לפרנסתו].

השארית מזוזות בזמן הבדיקה

שאלה: האם מותר להשאיר את הבית ללא מזוזות, בזמן שהמזוזות בבדיקה.

תשובה: אם לוקחם לבדיקה מחוץ לבית - צריך להחליפם בזמן הבדיקה במזוזות מגמ"ח. אך אם בודקים בביתו [ויש לדעת כי מאחר והמזוזות כבר עברו בשעת קנייתן הגהת אדם והגהת מחשב, על כן מן הדין כל אדם יכול לבדוק בביתו את המזוזות, ע"י שיבדוק שלא נמחקו האותיות. ולכן אם אדם בכל זאת מוסר מזוזותיו לבדיקה במכון (עי' פמ"ג סי' לט) צריך לקחת מזוזות מגמ"ח], וקשה לו להשיג מזוזות לזמן קצר, יש לדון להקל שלא לקבוע מזוזה אחרת.

מקור: כתב המרדכי (מנחות סי' תתקמד) "ובחול ודאי עובר כל שעה שלובשו בעשה דהטל בו ציצית וכן במזוזה ומעקה", ובספר החינוך (מצוה תכג) כתב "מיד ביטל עשה זה. ואף על פי שעברה השעה שהיה חייב להניחה, מוזהר הוא לקבועה לעולם בכל עת שידור בבית".

ומבואר במרדכי ובחינוך שאין הדבר תלוי בימים, אלא כל זמן שאין לו מזוזה בבית מבטל עשה.

ובספר יוסף אומץ (יוסף סי' תע"ז) כתב "כי מי שיש לו פתח אחד בבית שחייב במזוזה ואינו קובע בו מזוזה, נראה לי שעובר על מצות עשה ד'וכתבתם על מזוזות" בכל יום ויום, מידי דהוי אגדול שלא נימול כראוי שעובר בכל יום ויום על מצות עשה שיש בה כרת (ומקורו מדברי הרמב"ם בפ"א מהל' מילה ה"ב).

ולפי"ז נראה שאף אם המזוזות חוזרות מהבדיקה באותו יום, עדיין אסור לו להשאיר את הדירה ללא מזוזה.

אך אם בודק בביתו, יש לצדד ולומר שכיון שתקנת חז"ל היתה לבדוק את המזוזות פעם בשלוש וחצי שנים, לצורך קיום תקנה זו מותר להוריד את המזוזה לזמן זה [ועי' תוס' (פסחים כ"ט): שהמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר בבל יראה, וחזו"א (או"ח סי' קיח), ועמק ברכה (מזוזה אות יא)].

ברכה אחרי חזרת מזוזות מבדיקה

שאלה: האם אחרי שמחזיר את המזוזות מבדיקה צריך לברך על קביעת מזוזה.

תשובה: אם מחזיר באותו יום - לא יברך [אם כבר בירך פעם על מזוזות אלו בבית זה], ואם מחזיר למחרת - יברך.

אם המזוזות נמצאו פסולות: בכל מקרה - יברך.

מקור: רק בציצית ותפילין צריך לחזור ולברך אם היה הפסק של כמה שעות (סי' ח' וסי' כה), משום שבזמננו אין חובה ללבושם כל היום, משא"כ מזוזה חובתה בכל רגע ורגע. ועי' ערוך השולחן (סי' רפ"ט ס"ד).

אך מ"מ אם נמצא שהמזוזה פסולה צריך לברך, וכמ"ש בביאור הלכה (סי' כה"ד"ה מהדק ומברך) "זה פשוט שאם מצא בטליתו כשהוא לבוש שאחת מציציותיו פסולין מן הדין ותקנו, צריך לחזור ולברך". ולפי זה יש לומר דאף במזוזה שנמצאת פסולה, יש לחזור ולברך. וכן כתב הערוך השולחן (הנ"ל).

דיני בל תשחית

איסור בל תשחית בדבר שיש בו טירחה

שאלה: מוסדות/אולמות/ישיבות שנשאר בהם כמויות של אוכל, וקשה למצוא אנשים שיאכלו אותו. האם יש איסור בל תשחית בזריקת האוכל לפח.

תשובה: אין איסור.

מקור: כתב החיי אדם (כלל יא) והובא במשנ"ב (סי' טו ס"ק ג) שכשרוצה להחליף ציציות וקשה לו לפתוח את הקשר, מותר לחתוך את החוטים, ואין בזה איסור בל תשחית, כיון שאין זה דרך השחתה.

בל תשחית במים

שאלה: האם אדם שפתח את ברז המים ללא סיבה עובר על בל תשחית.

תשובה: אין לעשות כן.

מקור: בגמ' (יבמות יא: וכן מד.) "כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכים להם", ומשמע שרבי חידש דבר זה, אך אם היה בזה איסור בל תשחית, לא היה צריך להגיע לחידושו של רבי.

אך מדברי הרבינו יונה (שערי תשובה שער ג אות פב) משמע קצת שהוא משום איסור בל תשחית, וכן משמע קצת מדברי הסמ"ג (לאוין סי' רכט).

הגיליון הודפס ע"י

הרב רוני ליקר, הרב שילה אריאל והרב שלמה בלאק הי"ו
להצלחת ילדיהם בתורה ויר"ש וכל העניינים

מספר הטלפון בבית הוראה

0733-260-800

להפניית שאלות לרב ולקבלת הגיליון
למייל - פנו לכתובת

6191265@gmail.com

לתרומות והנצחות ניתן לפנות

לקו בית ההוראה במספר

0733260800 שלוחה 11